

08.03.2017

Latvijas Avīze

Ilze Kļaviņa

150 minūtēs apkārt zemeslodei

Viestura Roziņa jauniestudējums bērniem un pusaudžiem “ceļojums laikā” jeb “80 dienās apkārt zemeslodei” Valmieras teātra Mansarda zālē notiek divas ar pusi stundas, iekļaujot starpbrīdi. Vidēji matemātiski iznāk, ka mazāk nekā divas minūtes tiek veltītas vienai dienai, kurā 19. gs. zinātniskās fantastikas literatūras personāžs – angļu džentlmenis Fileass Fogs – apceļo planētu.

Rakstniekam Žilam Vernam galvenā varoņa derības par atgriešanos Londonā pēc astoņdesmit diennaktīm ļāva plaši attēlot ģeogrāfiski tālu zemju tehnikas sasniegumus un atšķirīgus dzīves veidus, toties mūsdienās šim mērķim piemērotākas ir dažādu veidu digitālās tehnoloģijas. Valmieriešu iestudējums izvēlējies apgrieztas formas un satura attiecības, priekšplānā izvirzot nevis ceļojuma izzinošo materiālu, bet gan ātrumu kā izpētes kategoriju. Par to liecina arī režisora Viestura Roziņa rakstītais teksts izrādes programmiņā, ka “pasaules pārbūvēšana lugā vistiešākajā veidā sasauca ar šodienu, kad cilvēki pārvar jaunus zinātnes un tehnoloģiju sliekšņus”.

Tradicionāli kamerzāles tuvā distance ļauj ielūkoties psiholoģiskās niansēs un apstādināt ārējā laika plūdumu, vispār teātrī fiziskā ātruma tēma ir maz pētīta. Tas valmieriešu izrādei kā eksperimentam uzliek augstu riska pakāpi un kā papildu risks ir iespēja klasiskajā stāstā, kas pazīstams pēc daudzām kinematogrāfa un TV seriālu ekranizācijām, “atpēlēt” sižetu, nepasakot nekā jauna. Arī nelielā telpā, kurā risinās pāri kontinentiem ceļojošais sižets, ir riskanta ietilpības dēļ. Tomēr uzreiz jāteic, ka scenogrāfa Valtera Kristberga un gaismu mākslinieka Jāņa Sņiķera risinājums ir veiksmīgs. Ar dažiem elementiem panākta maksimāla vietu un noskaņu dažādība, ļaujot konstruktīvi ātri pārveidot mizanscēnas un viegli iztēloties epizodes uz ziloņa, vilcienā, uz kuģa utt. Neparasts ir lomu sadalījums, kurā režisors bijis kvantitatīvi ļoti pieticīgs. Tikai pieciem aktieriem uzticētas kopumā trīsdesmit lomas, neskaitot galveno varoni. Fileasam Fogam – mierīgajam angļu aristokrātam – pretstatīti visi pārējie iekšēji uztrauktie un ārēji kustīgie personāži, kuru daudzums un atšķirības raisa ko līdzīgu priekam skatīties karnevālisku pārgērbšanos. Ir bauda vērot, kā gandrīz ik brīdi lomas maina otrā plāna aktieri, un minēt, kādu asprātīgu detaļu nākamajā epizodē izmantos Arnolds Osis un Ingus Kniploks, kuriem ir vislielākā lomu atveides dinamika.

Saspiests telpā un laikā, iestudējums “80 dienās apkārt zemeslodei” ar visu norišu intensitāti visvairāk nodarbina aktieru meistarību, un jāatzīst, ka aktieru pieeja ir atšķirīga. Latvijas Kultūras akadēmijas ceturrtā kursa studentei Klintai Lejai-Reinholdei uzticēta vienīgā sievietes dubultloma, pildot gan stāstnieces funkciju, gan otrās daļas epizodēs nosacīti iemiesojoties “reālās ceļojuma dalībnieces” tēlā – no nāves izglābtajā indiešu jauniešā Audā. Sākotnēji viņas spēles noteikumi šķiet pašdarbnieciski nesaprotami – vai viņa uzrunā publiku vai kādu citu personu, kurai veltīts digitālās ierīces videoieraksts (skatītāji ierakstīto neredz), vai viņa “iedzīvojas” 19. gs. situācijā un kādas ir viņas

attiecības pret “vēsturiskajām” norisēm. Izrādes laikā šie jautājumi pazūd, jo spēles noteikumu neesamība bez skaidrām robežām attiecas ne vien uz aktrisi, bet arī uz visiem viņas partneriem. Mārtiņš Liepa mēģina radīt spēcīga rakstura tēlu, kurš spēj neapstāties pēc neveiksmēm, nepadoties problēmu priekšā un ne mirkli nezaudēt ticību. Aktierim tas gandrīz izdodas, ja vien viņam būtu attiecīga partnerība un ja nenāktos pamatīgi un burtiskā nozīmē svīst, izpildot paātrinātās kustības, tērptam angļu vilnas tvīda uzvalkā ar kaklasaiti. Lai gan arī ar šo pārbaudījumu aktieris tiek varonīgi galā. Oskars Morozovs kalpotāja Āķa un Džona Salivana lomās ar sejas mīmiku un kustībām vienīgais no visiem izrādes izpildītājiem pilnībā demonstrē klaunādi. Savukārt Arnolds Osis saglabā artistiskās personības stāju, atsvešināti mainot ārējo čaulu un pilnībā pakļaujoties spēles fiziskajam ātrumam. Savukārt Ingus Kniploks, mēģinot iejusties katrā no viņam piešķirtajiem tēliem, dīvainā kārtā ir viegli sajaucams, vai viņš ir indiešu konduktors, Endrū Stjuarts, Oisterpafs vai vēl kāds no viņam spēlējamiem deviņiem personāžiem.

Neatbildēts un šķietami nevajadzīgs kļūst jautājums par to, kad un kur notiek izrādes darbība un kādas ir tēlu attiecības. Skaidrs, ka skatuve ir šeit un tagad un katrā ainā notiek artistiski spilgta improvizācija, kur gandrīz nav svarīgi, kas ko spēlē. Starp strauji zibošajām ainām izdodas pamanīt izcilas epizodes, kā, piemēram, vesterna filmu parodiju, kurā Fileass un Auda atšaudās no indiāņiem, vienlaikus rādot savstarpējo attiecību romantiskas pievilksanās spēku. Pazib acumirkļīgas precīzas saspēles (horeogrāfa Kārļa Boža iestudētās mini kustības atgādina mūziklam raksturīgas formālas, bet spilgtas kustības), kas Emīla Zilberta sarūpētajā muzikālajā lipīgu ritmisku melodiju pavadījumā nepārstāj pārsteigt ar skatuves iespējām uzburt iztēles spēles prieku.